

Wijziging van de Algemene Ouderdomswet, de Wet op de loonbelasting 1964, de Wet verhoging AOW- en pensioenrichtleeftijd, de Pensioenwet, de Wet verplichte beroepspensioenregeling en Overige fiscale maatregelen 2013 in verband met de versnelling van de stapsgewijze verhoging van de AOW leeftijd.

Memorie van antwoord

Economisch tij

Verschillende fracties maken opmerkingen over de verbeterde economische situatie en stellen vragen over de budgettaire noodzaak van het wetsvoorstel.

De leden van de fractie van de VVD merken op dat bij indiening van dit wetsvoorstel, maar ook al daaraan voorafgaande, door de regering is aangegeven dat de versnelling van de verhoging van de AOW-leeftijd nodig is vanwege de financiële situatie van de overheidsfinanciën. Zeer recente cijfers en verwachtingen geven echter aan dat de genomen maatregelen effect beginnen te sorteren en dat de opgaande lijn van onze economie zichtbaar is. De financiële situatie van de overheid op korte en middellange termijn zal stevig verbeteren, zo is de verwachting. Met deze constatering lijkt voor velen de vraag gerechtvaardigd of de voorgenomen stap tot versnelling nog nodig is, nu die is ingegeven door financiële omstandigheden die wezenlijk anders zullen zijn. De leden van de PVV-fractie vragen of alleen de beleidsmatige keuze tot versnelling aan dit wetsvoorstel ten grondslag ligt omdat de koppeling van de AOW aan de levensverwachting als factor geen rol speelt en al is meegenomen in de wet Verhoging AOW. Tevens vragen deze leden of het beleidsmatige aspect verder kan worden onderbouwd.

De leden van de GroenLinks-fractie geven aan dat sinds de indiening van het wetsvoorstel de prognoses met betrekking tot de overheidsfinanciën op middellange termijn zich in positieve zin ontwikkeld hebben. Deze leden vragen wat dat betekent voor de noodzaak voor de versnelling van de verhoging van de AOW-leeftijd. De leden van de SP-fractie vragen wat de projectie van het begrotingstekort van Nederland is indien de door onderhavig wetsvoorstel beoogde bezuinigingen op de korte en middellange termijn niet worden gerealiseerd en hoe verhoudt zich dit tot de Europese begrotingsnorm?

De leden van de CU-fractie vragen of de regering precies kan uiteenzetten welke problemen zich 'omvangrijk en acuut' zullen voordoen indien de opbrengsten van de reeds afgesproken AOW-verhoging niet naar voren worden gehaald. De leden van de 50PLUS-fractie geven aan dat de regering de laatste maanden regelmatig heeft geventileerd dat de economie groeit en dat de vooruitzichten verbeteren. Nu de naar voren geschoven economische noodzaak ten gevolge van de crisis bijgesteld kan worden, rechtvaardigt dit gegeven niet om de voorgenomen versnelde verhoging van de AOW-leeftijd ongedaan te maken. Verder vragen de leden van de 50PLUS-fractie of het woord acuut nog wel op zijn plaats is, en of een heroverweging van versnelde invoering van de hogere AOW-leeftijd niet op zijn plaats is. De leden van de PVV-fractie vragen naar de actuele noodzaak van de voorgestelde versnelling nu (bij nadere berekening door het CPB) is gebleken dat het zogeheten houdbaarheidssaldo inmiddels is omgeslagen van een tekort in een overschot. Tevens vragen deze leden naar het effect op voorliggend wetsvoorstel van de genoemde recente berekeningen.

De leden van de CU-fractie vragen of de regering erkent dat deze wet geen structurele opbrengst heeft. Tevens vragen deze leden of de redenering klopt dat de opbrengsten van de verhoging door dit wetsvoorstel niet veranderen, maar slechts naar voren worden gehaald.

Nederland heeft een breed stelsel van sociale zekerheid en dankzij het basispensioen van de AOW is de kans op armoede onder ouderen in Nederland lager dan in andere Europese landen en lager dan de kans op armoede bij andere leeftijdsgroepen. De betaalbaarheid van dit stelsel is voor de middellange termijn onder druk komen te staan als gevolg van de economische crisis en de begrotingstekorten van de afgelopen jaren.

Het kabinet heeft in dit perspectief een afweging moeten maken tussen de urgentie van de budgettaire problematiek en de rechtszekerheid voor mensen die vlak voor hun pensioen staan.

De problemen zijn zo omvangrijk dat ook van deze groep een bijdrage verwacht mag worden. Als gevolg van de economische teruggang en de vergrijzing groeien de sociale zekerheidsuitgaven momenteel harder dan het BBP en is er sprake van aanhoudende overheidstekorten.

Het onderhavige wetsvoorstel levert een belangrijke bijdrage aan de verbetering van de overheidsfinanciën op middellange termijn. Met het wetsvoorstel wordt een besparing op de uitgaven gerealiseerd van cumulatief circa € 2,9 miljard in de periode 2016-2024. Bovendien stijgen de belasting- en premie-inkomsten in deze periode met cumulatief € 770 miljoen.

Het wetsvoorstel heeft geen structurele budgettaire effecten omdat ook zonder deze maatregel de AOW-leeftijd gekoppeld is aan de levensverwachting.

In het Centraal Economisch Plan 2015 van het Centraal Planbureau is te zien dat de Nederlandse economie zich gestaag herstelt en het overheidstekort daalt. Wel is nog steeds sprake van een tekort. Het overheidstekort daalt van 2,6% bbp in 2014 tot 1,8% bbp in 2015 en 1,2% bbp in 2016. Dit wordt mede veroorzaakt door de besparingen in onderhavig wetsvoorstel.

Dit wetsvoorstel, en de besparing die daarmee wordt gerealiseerd, maakt onderdeel uit van de gerapporteerde cijfers in het Centraal Economisch Plan. Het is van belang dat de besparing in onderhavig wetsvoorstel gerealiseerd wordt omdat anders besparingsverliezen ten opzichte van het CEP optreden. Indien het wetsvoorstel niet wordt gerealiseerd bedraagt het besparingsverlies op uitgaven € 2,9 miljard cumulatief in de periode 2016-2024. Bovendien zouden in dat geval de geraamde extra belasting- en premie-inkomsten van cumulatief € 770 miljoen in deze periode niet worden gerealiseerd. De budgettaire effecten per jaar zijn weergegeven in de tabel op pagina 18 van de nota naar aanleiding van het verslag.¹

Het kabinet hecht er aan om een duidelijk onderscheid te maken tussen de houdbaarheid van de overheidsfinanciën op lange termijn en de effecten van dit wetsvoorstel die zien op de middellange termijn. Ten aanzien van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën op lange termijn laat de analyse van het CPB, in het rapport «minder zorg om vergrijzing», zien dat het houdbaarheidssaldo is omgebogen van een tekort van 4,5% van het bruto binnenlands product (BBP) in 2010 naar een overschot van 0,4% BBP. De Wet verhoging AOW- en pensioenrichtleeftijd speelt daarin een grote rol, omdat via deze wet de AOW-leeftijd wordt gekoppeld aan de levensverwachting.

Het onderhavig wetsvoorstel heeft geen invloed op de houdbaarheid van de overheidsfinanciën op lange termijn. Dit wetsvoorstel heeft geen structurele budgettaire effecten omdat ook zonder het onderhavige wetsvoorstel de AOW-leeftijd gekoppeld wordt aan de levensverwachting.

Het wetsvoorstel levert wel een belangrijke bijdrage aan de verbetering van de overheidsfinanciën op middellange termijn.

Arbeidsmarkteffecten

Door verschillende fracties zijn vragen gesteld over de arbeidsmarktgevolgen van het onderhavige wetsvoorstel. Uit de meest recente werkloosheidscijfers maken de leden van de GroenLinks fractie op dat de werkloosheid weliswaar daalt, maar dat dat niet geldt voor de werkloosheid onder ouderen, en dat met name de langdurige werkloosheid onder ouderen hardnekkig is. Het tegen deze achtergrond versneld verhogen van de AOW-leeftijd lijkt niet logisch, en wordt door velen ook niet begrepen. Kan de regering nader uiteenzetten of en zo ja waarom het tegen het achtergrond van de huidige ouderenwerkloosheid verstandig is om juist nu de AOW leeftijd versneld te verhogen?

De leden van de PVV-fractie vragen de regering of, en zo ja, in welke mate de oude aanname bij de wet verhoging AOW nog relevant is dat er steeds meer werk zou zijn voor minder mensen. Ook vragen de leden of het rapport Bakker uit juni 2008, dat een grote rol speelde bij genoemde wet, inmiddels niet is achterhaald nu het zo is dat in de huidige praktijk de categorie "oudere" werknemers in grote aantallen werkloos is geworden en de werkloosheid onder deze groep alleen maar verder toeneemt. Illustratief

---

¹ Kamerstukken II 2014/15, 34 083, nr. 5, p. 18.

daarvoor is de recente Barometer 50-plus van september 2014 waarin UWV de arbeidsmarktsituatie van ouderen weergeeft. De leden van de PVV-fractie vragen ook of er wellicht nog cijfers van meer actuele aard zijn die dit beeld verder versterken en wat de werkgelegenheidseffecten zijn op middellange en lange termijn van de voorgestelde maatregel. Ook de leden van de fractie van de CU vragen naar de betekenis van de versnelling voor de positie van ouderen op de arbeidsmarkt. Deze leden vragen in welk additioneel arbeidsmarktbeleid met betrekking tot de positie van ouderen is voorzien.

Door de economische crisis is de toestand van de overheidsfinanciën verslechterd. Als gevolg van de economische teruggang en de vergrijzing groeien de uitgaven aan sociale zekerheid momenteel harder dan de economie en is sprake van aanhoudende overheidstekorten en een olopende schuld. Het aantal AOW-gerechtigden neemt toe en de oploop van de werkloosheid heeft geleid tot een toename in het aantal werkloosheids- en bijstandsuitkeringen. Deze ontwikkelingen vragen om het sneller doorvoeren van structurele hervormingen die de Nederlandse economie versterken en de schatkist op orde brengen. In het regeerakkoord heeft de regering daarom de afweging gemaakt tussen de urgentie van de budgettaire problematiek en de rechtszekerheid voor mensen die vlak voor hun pensioen staan. De regering acht de problemen echter zo omvangrijk en acuut dat ook van de deze groep een bijdrage gevraagd mag worden verwacht.

De noodzaak om de schatkist op orde te brengen neemt niet weg dat de bestrijding van de werkloosheid een belangrijke prioriteit is van de regering. Bij het bestrijden van de werkloosheid heeft de regering bijzonder oog voor de positie van kwetsbare groepen, zoals ouderen. Het afgelopen decennium is de arbeidsmarktpositie van ouderen sterk verbeterd. De arbeidsparticipatie onder ouderen is fors toegenomen en de leeftijd waarop ouderen met pensioen gaan is gestegen van 60,8 jaar in 2001 naar 64,1 jaar in 2014. Door de stijging van de arbeidsparticipatie en de stapsgewijze verhoging van de AOW-leeftijd wordt een krimp van de potentiële beroepsbevolking op de middellange termijn voorkomen. Ook het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft eerder aangegeven dat van een krimp van de potentiële beroepsbevolking geen sprake is². Ondanks dat er van structurele tekorten op de arbeidsmarkt geen sprake is, blijft een hoge arbeidsparticipatie van belang. Een hogere arbeidsparticipatie is een manier om het welvaartsniveau te verhogen. Ook levert een hogere arbeidsparticipatie een bijdrage aan de overheidsfinanciën. Tegen het licht van dat laatste moet ook dit wetsvoorstel gezien worden.

Ondanks de crisis is de arbeidsmarktparticipatie van ouderen de afgelopen jaren verder gestegen. In 2008 bedroeg de netto arbeidsparticipatie van ouderen 50,7 procent. Dit is gestegen tot 59,9 procent in 2014. De werkloosheid onder de groep ouderen verschilt niet sterk van het niveau van de werkloosheid onder de gehele beroepsbevolking. Wel is het beeld beduidend minder rooskleurig als ouderen werkloos raken. Langdurige werkloosheid komt onder ouderen relatief vaak voor. De regering neemt daarom gerichte maatregelen om werkloosheid onder ouderen te voorkomen en te bestrijden. Zo maakt de mobiliteitsbonus het bijvoorbeeld voor werkgevers financieel aantrekkelijker om oudere uitkeringsgerechtigden in dienst te nemen en de no-risk polis WW compenseert werkgevers voor de financiële risico's in geval van ziekte en/of arbeidsongeschiktheid als werkgevers een langdurig werkloze oudere in dienst nemen. Bovendien zet de regering ook met de sectorplannen en het Actieplan 50pluswerkt in op een sterkere positie van ouderen op de arbeidsmarkt.

De leden van de VVD-fractie vragen de regering om aan te geven wat het effect van het versneld verhogen van de AOW-leeftijd is op het arbeidsaanbod, de vervulling van de werkgelegenheid door diverse leeftijdscohorten, met name van de jongeren en op het aantal werklozen van ruim 600.000. De fractie van 50PLUS vraagt of de regering, gelet op de recente publicaties over de werkloosheid onder 45-plussers niet van mening is dat bij deze versnelde invoering van een hogere AOW-leeftijd de

---

² Van Duin, C., Stoeldraaijer, L., 2012, Bevolkingsprognoses 2012-2060: langer leven, langer werken. CBS, Den Haag/Heerlen.

werkloosheid onder ouderen met alle financiële gevolgen van dien, zal toenemen. Voorts vragen de leden van de fractie van de SP hoe de regering de opmerkingen beoordeelt van Erken, Doll en Raterink van het ministerie van SZW in "De oploop van de werkloosheid verklaard" (ESB, 2014) dat de toename van het arbeidsaanbod alleen al in 2013 heeft geleid tot een stijging van 90.000 werklozen? Voorts vragen deze leden tot hoeveel extra werklozen onderhavig wetsvoorstel op korte en middellange termijn zal leiden.

De versnelde verhoging van de AOW-leeftijd heeft geen structureel effect op verdringing. De vraag naar arbeid wordt op de langere termijn namelijk bepaald door het aanbod van arbeid. Onderzoek van het CPB^[1] laat zien dat veranderingen op de arbeidsmarkt, zoals de verhoging van de AOW-gerechtigde leeftijd waardoor ouderen langer op de arbeidsmarkt blijven en daarmee het arbeidsaanbod positief stimuleren, niet leidt tot structurele verdringing. Dit omdat de arbeidsmarkt in de regel nieuw arbeidsaanbod accommodeert zonder dat dit ten koste gaat van de werkgelegenheid van anderen. Bij een toename van het aanbod van arbeid zorgen aanpassingsmechanismes, zoals het loon en andere arbeidsvoorwaarden, er voor dat er een nieuw evenwicht ontstaat. Ervaringen uit het verleden onderstrepen dit. De forse toename van de arbeidsparticipatie van ouderen en vrouwen de afgelopen decennia heeft niet geleid tot een toename van de werkloosheid onder respectievelijk jongeren en ouderen. Maatregelen die het arbeidsaanbod verhogen leiden daarom niet tot structurele verdringing. Als we kijken naar de trend van de afgelopen jaren is te zien dat de stijging van de arbeidsparticipatie onder ouderen van de afgelopen jaren niet heeft geleid tot een stijging van de werkloosheid onder jongeren. Ook wanneer op detailniveau gekeken wordt naar de werking van de arbeidsmarkt is zichtbaar dat jongeren in andere banen instromen dan de banen die ouderen bij het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd verlaten.

Dit laat onverlet, dat op korte termijn, vooral in economische laagconjunctuur waarin de werkloosheid relatief hoog ligt, wel enige verdringing kan plaatsvinden. De arbeidsmarkt heeft immers tijd nodig om zich aan te passen aan de verhoging van het arbeidsaanbod. Met de hiervoor al genoemde concrete maatregelen die de regering neemt om de arbeidsmarktpositie van groepen met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt, zoals ouderen, te versterken, wordt deze groepen meer perspectief geboden op de arbeidsmarkt.

Werkloosheid is het verschil tussen het aantal beschikbare banen (werkgelegenheid) en het aantal mensen dat wil en kan werken (arbeidsaanbod). De afgelopen jaren is de werkloosheid zowel opgelopen door een daling van de werkgelegenheid, als door een stijging van het aantal mensen dat wil werken. Dat laatste is ook een ontwikkeling die we de afgelopen maanden hebben gezien. Hoewel de werkgelegenheid groeit, getuige bijvoorbeeld de groei van het aantal banen in het vierde kwartaal van 2014 met 50 duizend, daalt de werkloosheid maar gematigd. Dit komt omdat tegelijkertijd het arbeidsaanbod groeit.

Vorbereidingstijd

De leden van de fracties van de VVD, PvdA, SP en 50PLUS hebben vragen gesteld over de voorbereidingstijd voor de burger. De leden van de VVD-fractie vragen de regering aan te geven of de thans resterende voorbereidingstijd voor de burger om op de veranderingen in te spelen voldoende is? Zij wijzen er op dat eerder door de regering werd aangegeven dat bij het hanteren van de mutaties van de AOW-leeftijd ten gevolge van de levensverwachting een voorbereidingsperiode van 5 jaren vereist is en gegeven wordt en dat die periode niet beschikbaar is bij in werking treden van deze wet en de realisatie momenten einde 2019 (66 jarige leeftijd) en vervolgens de mutaties tot (halverwege?) 2020. De leden van de fractie van de VVD geven aan dat deze versnelling vragen oproept nu dit wetsvoorstel het vijfde wijzigingsvoorstel binnen enkele jaren is en vragen hoe lang de regering met deze veranderingen kan doorgaan, mede in het licht van de vorige opmerking en vraag omtrent de economische ontwikkelingen. De leden van de fractie van de VVD stellen het bijzonder op prijs indien de vragen over deze voorgaande

---

^[1]CPB notitie (mei 2014): *Werkgelegenheidseffecten wetsvoorstel 'werken na de AOW-gerechtigde leeftijd'.*

onderwerpen niet alleen per onderwerp beantwoord worden, maar ook in hun onderlinge samenhang uitvoerig beschouwd worden.

Ook de leden van de PvdA-fractie wijzen er op dat in het wetsvoorstel is bepaald dat een verhoging van de AOW-leeftijd minimaal vijf jaar van tevoren wordt aangekondigd. Deze leden constateren dat deze bepaling louter betrekking heeft op de koppeling van de AOW-leeftijd aan de levensverwachting en vragen waarom de regering kiest voor een termijn van vijf jaar en er niet voor kiest eenzelfde termijn te hanteren voor tussentijds verhogingen, zoals thans met het onderhavige wetsvoorstel wordt voorgesteld. Ook de leden van de SP-fractie vragen of het klopt en wat de reden is dat in de Wet VAP is vastgelegd dat verdere verhoging van de AOW-leeftijd op basis van de groei van de levensverwachting 5 jaar voorafgaand aan die verhoging moet worden aangekondigd en waarom dat niet geldt voor de versnelde verhoging van de AOW-leeftijd in onderhavig wetsvoorstel. Zij vragen waarom de regering niet ziet dat deze financiële verslechtingen voor huishoudens die hierop niet hebben kunnen participeren tot rechtsonzekerheid leiden en of de regering ziet dat dergelijke maatregelen het vertrouwen in de AOW verder ondermijnen. De leden van de 50PLUS-fractie memoren dat steeds is gesteld dat bij verhoging van de AOW-leeftijd er een redelijke voorbereidingstermijn moet zijn (5 jaar) en vragen of aan deze redelijk geachte voorbereidingstermijn in alle gevallen wordt voldaan.

De leden van de fractie van de CU merken op dat het verhogen van de AOW-leeftijd indertijd een gevoelige, maar noodzakelijk stap was, die met grote zorgvuldigheid is genomen en gecommuniceerd. Deze leden vragen wat het onderhavige wetsvoorstel ter versnelling van de verhoging doet met de betrouwbaarheid en voorspelbaarheid van het overheidsbeleid in het algemeen en in het bijzonder rond de verhoging van de AOW-leeftijd.

In antwoord op de vragen van deze fracties bevestigt de regering dat met de Wet verhoging AOW- en pensioenrichtleeftijd in het huidige artikel 7a, tweede en derde lid, van de Algemene Ouderdomswet is vastgelegd dat de verdere verhoging van de AOW-leeftijd als gevolg van de koppeling van die leeftijd aan de ontwikkeling van de levensverwachting jaarlijks moet worden vastgesteld, maar pas vijf jaar na die vaststelling in werking treedt. In bedoeld artikel 7a, tweede lid, is tevens vastgelegd dat een verhoging als gevolg van de koppeling aan de levensverwachting altijd drie maanden bedraagt. Het onderhavige wetsvoorstel brengt geen wijziging in deze systematiek van inwerkingtreding van deze AOW-leeftijdsverhoging met drie maanden vijf jaar na de vaststelling. Zoals destijds in de nota naar aanleiding van het verslag³ is aangegeven acht de regering een termijn van *vijf jaar* voor burgers, instellingen en uitvoeringsinstanties voldoende om zich aan te passen aan een stijging van de AOW-leeftijd met *drie maanden*.

In het onderhavige wetsvoorstel gaat het om een verhoging van de AOW-leeftijd in 2016 ten opzichte van de thans voor dat jaar geldende leeftijd met *één maand* (van 65 jaar en vijf maanden naar 65 jaar en zes maanden). Voor 2017 betreft het een verhoging ten opzichte van de thans voor dat jaar geldende leeftijd met *twee maanden* (van 65 jaar en zeven maanden naar 65 jaar en negen maanden). Voor 2018 betreft het een verhoging ten opzichte van de thans voor dat jaar geldende leeftijd van *drie maanden* (van 65 jaar en negen maanden naar 66 jaar).

Degenen die als eersten te maken krijgen met de gevolgen van het onderhavige wetsvoorstel zijn de personen die in 2016 de leeftijd van 65 jaar en vijf maanden bereiken. Zij krijgen te maken met een AOW-leeftijdsverhoging van één maand. Voor hen geldt, ervan uitgaande dat het wetsvoorstel door Uw Kamer nog voor het zomerreces kan worden afgedaan en direct daarna kan worden vastgesteld en gepubliceerd, dat er tot aan 1 januari 2016 sprake zal zijn van een voorbereidingsperiode van ongeveer een half jaar. Dat is de zelfde voorbereidingsperiode als die gold ten aanzien van degenen die als eersten in 2013 werden geconfronteerd met de AOW-leeftijdsverhoging van één maand ten gevolge van de Wet verhoging AOW- en pensioenrichtleeftijd. Zoals in de nota naar aanleiding van het verslag is aangegeven⁴ acht de regering een voorbereidingsperiode van een half jaar voor die personen voldoende. De regering

³ Kamerstukken II 2011/12, 33 290, nr. 9, p. 4.

⁴ Kamerstukken II 2014/15, 34 083, nr. 5, p. 12.

baseert zich daarbij op de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep (CRvB) van 18 juni 2004 LJN: AP4680. In deze uitspraak oordeelde de CRvB dat in de voorwaarden van het Europees Verdrag tot Bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) er geen belemmeringen voor de wetgever zijn om ook voor reeds toegekende uitkeringen tot beperking van uit de wet voortvloeiende uitkeringen over te gaan, mits voorzien is in een redelijke overgangperiode. In de uitspraak van de CRvB waarop wordt gedoeld heeft de CRvB aangegeven in die casus een termijn van een half jaar in overeenstemming te achten met artikel 1, Eerste Protocol bij het EVRM. Met het onderhavige voorstel wordt niet getornd aan reeds toegekende uitkeringsrechten, zodat het Eerste Protocol bij het EVRM niet van toepassing is. Daarvan uitgaande is de regering van oordeel dat bij het voorliggende wetsvoorstel een overgangstermijn van een half jaar voldoende is, ook in aanmerking genomen dat er in het wetsvoorstel geen inbreuk wordt gemaakt op lopende uitkeringsrechten. Ook de overgangperiode voor degenen die in 2017 en 2018 te maken krijgen met de AOW-leeftijdsverhoging met twee respectievelijk drie maanden is het zelfde als de overgangperiode die destijds gold voor degenen die in 2014 en 2015 te maken kregen met een AOW-leeftijdsverhoging van 2, respectievelijk 3 maanden, nl. ca 1,5, respectievelijk 2,5 jaar. De overgangperiode voor degene die te maken krijgen met een AOW-leeftijdsverhoging door dit wetsvoorstel van drie maanden (ca 2,5 jaar) is weliswaar korter dan de vijf jaar die geldt bij leeftijdsverhogingen als gevolg van de koppeling aan de levensverwachting, maar de regering acht ook deze termijn voldoende om zich daarop te kunnen voorbereiden. De regering wijst er op dat bij de totstandkoming van het regeerakkoord sprake was van een situatie waarbij de toestand van de overheidsfinanciën door de economische crisis verder was verslechterd. Deze omstandigheden vragen om het sneller doorvoeren van structurele hervormingen die de Nederlandse economie en arbeidsmarkt versterken en de overheidsfinanciën ook voor de middellange termijn op orde brengen. In het regeerakkoord heeft het kabinet in dit perspectief opnieuw de afweging gemaakt tussen de urgentie van de budgettaire problematiek en de rechtszekerheid voor mensen die vlak voor hun pensioen staan en geconcludeerd dat ook van deze groep ouderen een verdere bijdrage mag worden verwacht. De versnelde verhoging van de AOW-leeftijd die met het voorliggende wetsvoorstel wordt gerealiseerd is daarom in 2012 aangekondigd in het regeerakkoord. De regering is van oordeel dat ouderen die het betreft hierdoor ruim van te voren op de hoogte konden zijn van het voornemen om de AOW-leeftijd versneld te verhogen. Met betrekking tot de voorbereidingstijd is van belang dat de Afdeling advisering van de Raad van State een blanco advies heeft gegeven en geen aanleiding heeft gezien opmerkingen te maken over de hier voorgestelde versnelde verhoging van de AOW-leeftijd in relatie tot het reeds eerder in gang gezette tijdspad voor verhoging van de AOW-leeftijd. Daarnaast is in relatie tot de voorbereidingstijd ook de overbruggingsregeling (OBR) van belang, die voor wat betreft de versnelde verhoging van de AOW-leeftijd, ook opengesteld gaat worden voor mensen die tussen 1 januari 2013 en 1 juli 2015 met Vut- of prepensioenen zijn gegaan. Ouderen die zich onvoldoende hebben kunnen voorbereiden op de versnelde verhoging van de AOW-leeftijd en die voor 1 juli 2015 zijn gaan deelnemen aan een regeling voor Vut of prepensioenen, kunnen ook een beroep doen op de OBR, indien zij aan de andere voorwaarden voldoen.

Overbrugging

Verschillende fractie hebben vragen gesteld over de overbruggingsproblematiek. De leden van de fractie van de PvdA geven aan dat het wetsvoorstel louter effect heeft voor een specifiek leeftijdscohort. Als gevolg van het onderhavige wetsvoorstel wordt de AOW-leeftijd één of meerdere maanden verhoogd voor iedereen die geboren is na 30 september 1950 en voor 1 januari 1957. Deze leden vragen welke overgangsmaatregelen voor deze groep zijn voorzien, anders dan de overbruggingsuitkering voor mensen die per 1 januari 2013 al deelnemen aan een vut- of prepensioenregeling en zich niet hebben kunnen voorbereiden op de versnelde AOW-leeftijdsverhoging.

De leden van de fractie van 50PLUS merken op dat de overbruggingsregeling vervalt met ingang van 1 januari 2019 omdat het kabinet verwacht dat mensen voldoende voorbereidingstijd hebben gehad om

zelf het inkomensverlies op te vangen. Deze leden vragen hoe dit moet worden beschouwd in het licht van de voorbereidingstermijn van 5 jaar.

De regering is zich er van bewust dat het wetsvoorstel voor sommige groepen uit het leeftijdscohort tijdelijke overbruggingsgevolgen kan hebben. In het regeerakkoord is daarom afgesproken dat een overbruggingsregeling (OBR) zal worden getroffen die per 1 januari 2013 in werking is getreden. Deze regeling geeft aan mensen die per 1 januari 2013 reeds deelnamen aan een vut- of prepensioenregeling of vergelijkbare regeling, en zich daarmee niet hebben kunnen voorbereiden op de AOW-leeftijdsverhoging, recht op een overbruggingsuitkering op minimumniveau, die qua uitkeringsnorm vergelijkbaar is met de AOW en afhankelijk is van het overige inkomen en vermogen. In het Sociaal Akkoord van 11 april 2013 is afgesproken de overbruggingsregeling te verruimen en open te stellen voor mensen met een inkomen tot 200 procent van het wettelijk minimumloon die alleenstaand zijn en tot 300 procent van het wettelijk minimumloon voor mensen die gehuwd zijn of ongehuwd samenwonen. De regering acht de Tijdelijke regeling overbruggingsuitkering AOW een naar aard en doel toereikende inkomensvoorziening op minimumniveau.

Oorspronkelijk was voorzien dat de overbruggingsregeling met ingang van 1 januari 2019 zou vervallen en dat alleen personen die in de jaren 2016 tot en met 2018 te maken krijgen met de versnelde verhoging van de AOW-leeftijd, nog van deze regeling gebruik kunnen maken. Tijdens de plenaire behandeling van het onderhavige wetsvoorstel in de Tweede Kamer, zijn twee moties aangenomen die zien op het verlengen en uitbreiden van de OBR. In de motie van het lid Klaver c.s.⁵ wordt de regering verzocht de tijdelijke overbruggingsregeling AOW te verlengen tot 1 januari 2023, gelet op de overweging dat er mensen zijn die al per 1 januari 2013 deelnemen aan een regeling voor Vut- of prepensioen die pas na 1 januari 2019 afloopt. Het kabinet zal deze motie uitvoeren en de regeling daartoe aanpassen.

Tijdens de behandeling van onderhavig wetsvoorstel is ook de motie van het lid Heerma c.s.⁶ aangenomen, waarin de regering wordt verzocht de overbruggingsregeling AOW, voor wat betreft de versnelling van de verhoging van de AOW-leeftijd ook open te stellen voor mensen die tussen 1 januari 2013 en 1 juli 2015 met Vut- of prepensioen zijn gegaan. Overweging hierbij is dat ook mensen die na 1 januari 2013 zijn gaan deelnemen aan een Vut- of prepensioenregeling, gebruik moeten kunnen maken van de OBR, omdat ook zij geconfronteerd worden met een inkomensgat, waarop zij niet hadden kunnen anticiperen als de einddatum van hun vroegpensioenregeling is gebaseerd op de eerder geldende AOW-leeftijd. Ook deze motie zal door het kabinet worden uitgevoerd en zal resulteren in een aanpassing van de OBR. De SVB informeert gericht over de OBR en benadert ouderen die door aanpassing van de regeling mogelijk recht krijgen op de overbruggingsuitkering actief.

De leden van de fractie van de PvdA merken op dat het wetsvoorstel direct gevolg heeft voor mensen die volgend jaar (2016) met pensioen gaan en vragen of het kabinet zich ervan bewust is dat mensen die in sectoren werken waar een jaarplanning geldt, zoals bijvoorbeeld in het onderwijs, reeds afspraken hebben gemaakt? Ook vragen deze leden of de regering nog andere groepen ziet waarvoor evident is dat men feitelijk niet meer kan anticiperen op de gevolgen per het volgende jaar.

De regering is zich bewust van het belang van voldoende voorbereidingstijd en voldoende kenbaarheid van het voornemen tot versnelde verhoging van de AOW-leeftijd.

De versnelde verhoging van de AOW-leeftijd die met het voorliggende wetsvoorstel wordt gerealiseerd is daarom in 2012 aangekondigd in het regeerakkoord. Daarnaast hebben de ouderen, die het betreft, door de voorlichting op de website van de SVB en de Rijksoverheid al kennis kunnen nemen van het voornemen tot versnelde verhoging van de AOW-leeftijd en met de rekentools op die website al uit kunnen rekenen wanneer zij met pensioen gaan. Voor ouderen die geboren zijn na 30 september 1950 en

⁵ Kamerstukken II 2014/15, 34 083, nr. 14.

⁶ Kamerstukken II 2014/15, 34 083, nr. 13.

voor 1 januari 1957, geeft deze rekentool aan wat de AOW-leeftijd is op basis van de huidige wet en wat de AOW-leeftijd zal zijn op basis van onderhavig wetsvoorstel. Ervan uitgaande dat het wetsvoorstel door Uw Kamer nog voor het zomerreces kan worden afgedaan en direct daarna kan worden vastgesteld en geplaatst in het Staatsblad, wordt een voorbereidingsperiode gerealiseerd van ca. zes maanden tot aan 1 januari 2016, het tijdstip waarop de AOW-leeftijd met één maand wordt verhoogd. De regering acht een voorbereidingsperiode van een half jaar voldoende, mede omdat het onderhavige wetsvoorstel in 2016 ziet op een verhoging van de AOW-leeftijd met 1 maand. Voor mensen die in het onderwijs werken betekent dit dat zij tijdig voor aanvang van het nieuwe schooljaar kennis hebben kunnen nemen van het voornemen tot versnelde verhoging van de AOW-leeftijd. Overigens is het in het onderwijs, evenals op de rest van de arbeidsmarkt, steeds meer gebruikelijk om met pensioen te gaan rond de datum dat men de AOW-leeftijd heeft bereikt.

De leden van de CDA-fractie vragen of de regering nader kan ingaan op de financiële positie van werkloze ouderen in de buurt van de AOW-gerechtigde leeftijd, die door dit voorstel langer dan voorzien geen aanspraak kunnen maken op AOW. De leden van de GroenLinks-fractie vragen of de regering iets gedetailleerder kan aangeven wat de gevolgen, zowel financieel als anderszins, zullen zijn voor de betrokkenen:

- *die werken;*
- *die tussen nu en hun AOW werkloos zullen worden?*
- *Die met VUT-of prepensioen zijn gegaan?*
- *die een bijstandsuitkering ontvangen?*
- *die een voortdurende uitkering ontvangen zonder vermogenstoets/partnertoets?*
- *Van wie de uitkering zonder vermogens/partnertoets eindigt voor de nieuwe AOW-datum?*
- *Die geen eigen inkomen hebben omdat zij een verdienende partner hebben?*
- *Die geen eigen inkomen hebben en een partner met een AOW-uitkering?*

Als gevolg van het onderhavige wetsvoorstel wordt de AOW-leeftijd één of meerdere maanden verhoogd voor iedereen die geboren is na 30 september 1950 en voor 1 januari 1957. Het maximale inkomensverlies bedraagt 9 maanden AOW en het gemiddelde inkomensverlies is ca. 4,3 maanden AOW. Hoeveel het inkomensverlies in euro's is, verschilt per persoon en is afhankelijk van het aantal maanden waarmee de AOW-leeftijd wordt verhoogd, de leefsituatie (alleenstaand of gehuwd/samenwonend) en de mate van AOW-opbouw. Daarnaast zijn de inkomenseffecten ook afhankelijk van het feit of iemand besluit door te werken of bijvoorbeeld een uitkering ontvangt. Verwachting is dat een groot gedeelte van de ouderen als gevolg van dit wetsvoorstel een aantal maanden langer zal doorwerken. Werkloze ouderen die bijna de AOW-gerechtigde leeftijd bereiken zullen mogelijk een uitkering ontvangen op grond van de Werkloosheidswet (WW) met een eventuele toeslag op grond van de Toeslagenwet (TW) voor de afhankelijke partner, de Wet inkomensvoorziening oudere werklozen (IOW) of de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW). In al deze wetten is geregeld dat deze uitkeringen zullen doorlopen tot aan de AOW-gerechtigde leeftijd, waarbij voor de uitkering op grond van de WW geldt dat daarvoor uiteraard wel voldoende uitkeringsrechten moeten zijn opgebouwd. Doordat deze uitkeringen doorlopen tot aan de AOW-leeftijd zullen in de financiële positie naar verwachting door de verhoging van de AOW-leeftijd geen wijzigingen optreden. Indien onvoldoende uitkeringsrechten op grond van de WW zijn opgebouwd, kan mogelijk een beroep worden gedaan op de IOW of IOAW. In dat geval zal de belanghebbende een uitkering van 70% van het wettelijk minimumloon (WML) ontvangen, met respectievelijk een mogelijke toeslag op grond van de TW voor de afhankelijke partner of een IOAW-uitkering van 100% WML als echtpaar. Mocht een werkloze oudere niet in aanmerking komen voor één van deze wettelijke uitkeringen en er is geen verdienende partner, noch in aanmerking te nemen vermogen, dan kan recht bestaan op een uitkering op grond van de Participatiewet (Pw). Ook in deze wet is geregeld dat deze uitkering zal doorlopen tot aan de AOW-gerechtigde leeftijd.

Mensen die per 1 januari 2013 reeds deelnamen aan een vut- of prepensioenregeling of vergelijkbare regeling, en zich daarmee niet hebben kunnen voorbereiden op de AOW-leeftijdsverhoging hebben mogelijk recht op een overbruggingsuitkering op minimumniveau, die qua uitkeringsnorm vergelijkbaar is met de AOW en afhankelijk is van het overige inkomen en vermogen.

De leden van de SP-fractie vragen of het klopt dat een alleenstaande die al voor 2012 met prepensioen is gegaan een reeds bestaand AOW-gat van bijna 20.000 euro in het slechtste geval met 9.945 euro ziet groeien. Tevens vragen deze leden of het klopt dat voor partners met beiden AOW het AOW-gat kan oplopen tot maximaal 36.624 euro. In tabel 2 van de memorie van antwoord staan de budgettaire effecten van onderhavig wetsvoorstel, maar zonder de budgettaire effecten van de overbruggingsregeling AOW. De leden van de SP-fractie vragen of de regering genoemde tabel hiermee wil aanvullen.

Het aantal maanden dat de AOW-leeftijd als gevolg van dit wetsvoorstel extra wordt verhoogd verschilt per cohort en hangt samen met de systematiek en de vraag of dit cohort door deze verhoging en de eerdere verhogingen de jaargrens overschrijdt en in een volgend kalenderjaar de AOW-leeftijd bereikt. De effecten voor verschillende cohorten zijn inzichtelijk gemaakt in de tabel hiervoor. Het maximale inkomensverlies van de versnelde verhoging van de AOW-leeftijd bedraagt 9 maanden. Het cohort dat te maken krijgt met het maximale inkomensverlies en grosso modo het door de SP-fractie geschetste AOW-gat heeft, bereikt de (nieuwe) AOW-gerechtigde leeftijd in 2022. Zij hebben naar de mening van de regering voldoende tijd om zich voor te bereiden op de versnelde verhoging van de AOW-leeftijd. Als zij zelf niet over voldoende middelen beschikken om het AOW-gat op te vangen kunnen zij in aanmerking komen voor een uitkering conform de overbruggingsregeling AOW (OBR). Deze wordt naar aanleiding van de motie Klaver⁷ verlengd tot 1 januari 2023. De budgettaire effecten van de OBR zijn niet meegenomen in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel omdat bij invoering van de OBR in 2013 reeds rekening werd gehouden met de versnelde leeftijdsverhoging van de AOW. De totale uitkeringslasten van de OBR (exclusief motie Klaver en Heerma) zijn als volgt:

Tabel 1:

x € 1 mln	2016	2017	2018	2019	Struc.
OBR	21	16	11	7	0

Overige vragen

De leden van de PvdA-fractie vragen in hoeverre het onderhavige wetsvoorstel verband houdt met gewijzigde inzichten in demografische ontwikkelingen ten opzichte van hetgeen bekend was bij het indienen van de Wet VAP.

De versnelde verhoging van de AOW-leeftijd is een beleidsmatige keuze die niet is ingegeven vanuit een plotseling sterke stijging van de levensverwachting ten opzichte van de situatie die gold ten tijde van invoering van de Wet verhoging AOW- en pensioenrichtleeftijd.

De leden van de fractie van de PvdA vragen of dit de laatste verhoging van de AOW-leeftijd is, los van die gekoppeld aan de levensverwachting, of dat herhalingen verwacht kunnen worden.

De regering is zich er van bewust dat de met dit wetsvoorstel voorgenomen versnelde verhoging van de AOW-leeftijd, afwijkt van de systematiek waarbij de verhoging van de AOW-leeftijd mee ademt met de ontwikkeling van de levensverwachting. Deze afwijking is ingegeven door de economische en financiële omstandigheden die de regering bij de totstandkoming van het regeerakkoord aantrof. Om de

⁷ Kamerstukken II 2014/15, 34 083, nr. 14.

Nederlandse economie en arbeidsmarkt te versterken en de overheidsfinanciën ook voor de middellange termijn op orde te brengen, was het sneller doorvoeren van structurele hervormingen noodzakelijk. In het regeerakkoord heeft het kabinet in dit perspectief opnieuw de afweging gemaakt tussen de urgentie van de budgettaire problematiek en de rechtszekerheid voor mensen die vlak voor hun pensioen staan en geconcludeerd dat ook van deze groep ouderen een verdere bijdrage mag worden verwacht.

De leden van de fractie van het CDA vragen waarom het kabinet kiest voor de voorgestelde 'ingroei-curve', en waarom bijvoorbeeld niet gekozen is voor een snellere verhoging in de eerste jaren, met vervolgens langere plateaus. Deze leden vragen waarom het kabinet er voor heeft gekozen om de jaren 2014 en 2015 qua verhoging onbenut te laten en of het financieel niet aantrekkelijker en eerlijker zou zijn richting degenen die met de verhogingen vanaf 2016 geconfronteerd worden, wanneer er ook in de jaren 2014 en 2015 een versnelling had plaatsgevonden.

De regering heeft voor deze ingroei-curve gekozen met het oogmerk ook de versnelling zo geleidelijk mogelijk door te voeren. Indien de versnelde verhoging al in 2014 zou zijn gestart, zouden de mensen die in de eerste jaren vanaf 2016 te maken krijgen met de versnelde verhoging van de AOW-leeftijd met een hogere versnelling geconfronteerd worden ten opzichte van het onderhavige wetsvoorstel. Dit is voor dit cohort financieel minder aantrekkelijk en zou naar verwachting door hen ook niet als eerlijker worden ervaren.

De leden van de fractie van het CDA memoreren dat dit wetsvoorstel onderdeel uitmaakt van het regeerakkoord en vragen waarom het kabinet er zo lang mee gewacht heeft om het voorstel in te dienen. Nu zal het op z'n vroegst in het tweede kwartaal van 2015 door de Eerste Kamer worden aanvaard. Deze leden vragen of het, in het bijzonder richting degenen die de komende jaren met een verhoging worden geconfronteerd, niet zuiverder geweest was het voorstel al in 2013 in te dienen.

De verzending van het wetsvoorstel aan de Tweede Kamer heeft enige tijd op zich laten wachten omdat er na de totstandkoming van regeerakkoord sprake was van een volle wetgevingsagenda op het terrein van SZW (onder meer pensioenen, participatiewet, hervorming kindregelingen), die de wetgevingscapaciteit te boven ging. Omdat de versnelde verhoging pas vanaf 1 januari 2016 in zou moeten gaan, was het niet nodig dit voorstel direct op te pakken. Daarnaast nam het onderzoek naar het draagvlak voor de voorgestelde versnelling van de verhoging van de AOW-leeftijd de nodige tijd in beslag. Het voornemen is om de wet eind juni 2015 vast te stellen en te publiceren in het Staatsblad. De wet zal de dag na de datum van publicatie in het Staatsblad in werking treden, zodat de SVB nog voldoende tijd heeft om hier in de communicatie naar ouderen aandacht aan te besteden bij het bevorderen van de aanvraag van de AOW-uitkering. De SVB benadert ouderen circa zes maanden voor het bereiken van de AOW-leeftijd met informatie over het aanvragen van de AOW-uitkering.

De leden van de fractie van de PVV vragen wat de specifieke relatie is met het wetsvoorstel 34 073 (Wet werken na de AOW-gerechtigde leeftijd) en hoe opportuun het is het om op dit moment van hoge werkloosheid onder de groep 50-65 jaar het werken na de pensioengerechtigde leeftijd makkelijker te maken. Zij vragen of dit kabinet serieus van mening is dat het van evenwichtig en verantwoord beleid getuigt om grote groepen die nu geconfronteerd zijn met werkloosheid, uitzicht te bieden –en niet meer dan dat- op een mogelijke latere carrière per de AOW. Voorts vragen deze leden of niet veeleer de conclusie dient te zijn dat de ratio van iedere versnelling van de AOW-leeftijd volstrekt ontbreekt nu de periode van niet-werken in feite wordt verlengd door het naar achteren schuiven van de AOW.

Het wetsvoorstel Wet werken na de AOW-gerechtigde leeftijd is er op gericht om de mogelijke belemmeringen waartegen werkgevers en werknemers aanlopen, bij hun wens om door te werken na de AOW-gerechtigde leeftijd, te beperken. Hoewel werkgevers steeds vaker bereid zijn om ouderen na het bereiken van de AOW-gerechtigde leeftijd door te laten werken, zijn zij bevreesd voor het risico op

langdurig verzuim en wijzen zij op arbeidsrechtelijke belemmeringen bij het in dienst nemen of houden van AOW-gerechtigden. Het wetsvoorstel Werken na de AOW-gerechtigde leeftijd is er op gericht om deze belemmeringen waar mogelijk weg te nemen.

Het Centraal Planbureau heeft de effecten van het wetsvoorstel Wet werken na de AOW-gerechtigde leeftijd doorgerekend, en daarbij expliciet aandacht besteedt aan de vraag in hoeverre dit leidt tot verdringing. Het CPB concludeert dat het wetsvoorstel zeker op de lange termijn niet leidt tot verdringing van nog niet AOW-gerechtigden. In het algemeen geldt namelijk dat het stimuleren van het arbeidsaanbod van een specifieke groep op lange termijn niet ten koste gaat van andere groepen. De sterke toename van de participatie van vrouwen in de jaren '90 ging bijvoorbeeld hand in hand met een structureel dalende werkloosheid. Ook is de sterke stijging van het aandeel werkende ouderen niet ten koste gegaan van jongeren. Op korte termijn kan sprake zijn van enige verdringing, maar dit kan nooit op grote schaal het geval zijn. De groep mensen die wil werken na de AOW-gerechtigde leeftijd is namelijk erg klein vergeleken met het aantal werkenden onder de AOW-leeftijd. Ook neemt de regering maatregelen om het risico op verdringing te beperken. Zo wordt bijvoorbeeld de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag (WML) van toepassing verklaard op AOW-gerechtigde werknemers.

Zoals reeds aangegeven levert het onderhavige wetsvoorstel een belangrijke bijdrage aan de verbetering van de overheidsfinanciën op de middellange termijn. Als gevolg van de economische crisis en de vergrijzing zijn de uitgaven aan de sociale zekerheid fors toegenomen. In het regeerakkoord heeft de regering de afweging gemaakt tussen de urgentie van de budgettaire problematiek en de rechtszekerheid voor mensen die vlak voor hun pensioen staan. De regering acht de problemen echter zo omvangrijk en acuut dat ook van de deze groep een bijdrage gevraagd mag worden verwacht.

De leden van de PVV-fractie vragen of –gezien het feit dat er sprake is van een beleidsmatige keuze- kan worden aangegeven of in dat kader alternatieve opties zijn gezien.

Tevens vragen deze leden of tegen deze achtergrond een historisch overzicht kan worden gegeven van de diverse maatregelen die in de afgelopen dertig jaar zijn genomen om de AOW beter houdbaar te maken en de impact van deze respectieve maatregelen. Is daarbij aan te geven wat het resultaat is geweest op het netto-profijt van de diverse generaties.

Verder vragen deze leden of een inschatting te geven is van alle weglekeffecten als gevolg van de voorgestelde versnelling in AOW-leeftijd en in welke mate deze een rol hebben gespeeld bij het afwegen van mogelijke alternatieve opties.

Het wetsvoorstel vloeit voort uit het regeerakkoord «Bruggen slaan». Een van de doelstellingen van het regeerakkoord is het op orde brengen van de overheidsfinanciën, ook op middellange termijn. Het kabinet heeft daartoe een breed pakket aan maatregelen afgesproken en afgewogen dat ook onderhavig wetsvoorstel, waarin is opgenomen dat de AOW-leeftijd vanaf 2016 versneld wordt verhoogd naar 66 jaar in 2018 en 67 jaar in 2021 en vervolgens gekoppeld aan de stijging van de levensverwachting, aan deze doelstelling bijdraagt. De maatregelen uit het regeerakkoord zijn niet alleen van toepassing op ouderen, maar op alle burgers.

De belangrijkste maatregel van de afgelopen jaren die de AOW houdbaar heeft gemaakt is de koppeling van de AOW-leeftijd aan de levensverwachting. Het CPB laat in het rapport «minder zorg om vergrijzing», zien dat het houdbaarheidssaldo van de overheidsfinanciën is omgebogen van een tekort van 4,5% van het bruto binnenlands product (BBP) in 2010 naar een overschot van 0,4% BBP. Het CPB geeft hierbij aan dat de belangrijkste verbetering is bewerkstelligd door de koppeling van de AOW-leeftijd aan de levensverwachting, zoals is vastgelegd via de Wet verhoging AOW- en pensioenrichtleeftijd.

De koppeling van de AOW-leeftijd aan de levensverwachting is daarbij een belangrijk instrument om de intergenerationele solidariteit ook op lange termijn te handhaven. Elke generatie krijgt op deze manier ongeveer even lang een AOW-pensioen.

Zoals in tabel 2 van de memorie van toelichting⁸ is weergegeven wordt vanaf 2016 een besparing gerealiseerd op de uitgaven aan AOW, inkomensondersteuning AOW en AIO. De uitgaven aan sociale zekerheidsregelingen die tot de AOW-gerechtigde leeftijd lopen, nemen vanaf dat jaar toe ten opzichte van de huidige situatie. Deze weglekeffecten maken onderdeel uit van het wetsvoorstel. De weglekeffecten zijn nader uitgesplitst in de nota naar aanleiding van het verslag⁹.

De leden van de SP-fractie vragen het kabinet of het klopt dat de koopkrachtontwikkeling van AOW-ers met een aanvullend pensioen sinds het uitbreken van de crisis in 2008 slechts één jaar licht positief was en zes jaar negatief. Ook vragen de leden of het klopt dat de koopkrachtachterstand van pensioengerechtigden ten opzichte van het mediane inkomen sinds 2008 inmiddels 8 procent bedraagt en (volgens het CEP) in 2016 verder dreigt op te lopen.

Het Centraal Economisch Plan 2015 (CEP) van het CPB laat zien dat de koopkrachtontwikkeling van gepensioneerden met een aanvullend pensioen van 10.000 euro tweemaal positief is geweest sinds het uitbreken van de crisis in 2008, namelijk in 2009 en in 2014. De koopkrachtontwikkeling van ouderen met 10.000 euro aanvullend pensioen is de afgelopen jaren negatief geweest. Dit komt vooral door de achterblijvende pensioenindexatie, maar ook bijvoorbeeld door de snellere afbouw van de zorgtoeslag in 2015. Voor 2016 drukt naast onvolledige indexatie, ook de bezuiniging als gevolg van het afstellen van de huishoudentoeslag de koopkrachtontwikkeling van ouderen.

Tussen 2002 en 2012 was de koopkrachtontwikkeling van de groep ouderen juist gunstiger dan die van veel andere groepen, met name bij ouderen met een laag inkomen. Dat werd ook geconcludeerd in de Beleidsdoorlichting artikel 41: Inkomensbeleid¹⁰.

De leden van de fractie van de SP vragen of het klopt dat onderhavig wetsvoorstel zeer eenzijdig de generaties geboren tussen 1951 en 1955 treft. Deze leden vragen hoeveel mensen per jaar door dit wetsvoorstel worden geraakt.

Als gevolg van het onderhavige wetsvoorstel wordt de AOW-leeftijd één of meerdere maanden verhoogd voor iedereen die geboren is na 30 september 1950 en voor 1 januari 1957. De AOW-leeftijd van mensen die geboren zijn na 31 december 1956 verandert niet door dit wetsvoorstel, omdat de AOW-leeftijd ook zonder dit wetsvoorstel gekoppeld wordt aan de levensverwachting. Onderstaande tabel laat per leeftijdscategorie zien hoeveel personen dit naar verwachting betreft en met hoeveel maanden de AOW-leeftijd voor hen extra verhoogd wordt. Het maximale inkomensverlies bedraagt 9 maanden en het gemiddelde inkomensverlies is circa 4,3 maanden AOW. De ontwikkeling van de AOW-leeftijd voor dit geboortecohort moeten natuurlijk wel in een breder perspectief worden gezien. De gevolgen van dit wetsvoorstel zijn dan relatief beperkt, als deze worden vergeleken met de ontwikkeling van de AOW-leeftijd van de geboortecohorten die na 1957 geboren zijn en waarvan de AOW-leeftijd 67 jaar of hoger zal zijn, afhankelijk van de ontwikkeling van de levensverwachting.

---

⁸ Kamerstukken II 2014/15, 34 083, nr. 3, p. 7.

⁹ Kamerstukken II 2014/15, 34 083, nr. 5, p. 17.

¹⁰ Kamerstukken 2011-2012, 30 982, nr. 7.

Tabel 2:

Betreft personen geboren	AOW-leeftijd was	AOW-leeftijd wordt	Verschil	Aantal personen (x 1.000)
na 30-09-1950 en voor 01-07-1951	65+5 maanden	65+6 maanden	1	171
na 30-06-1951 en voor 01-08-1951	65+5 maanden	65+9 maanden	4	19
na 31-07-1951 en voor 01-04-1952	65+7 maanden	65+9 maanden	2	154
na 31-03-1952 en voor 01-06-1952	65+7 maanden	66 jaar	5	39
na 31-05-1952 en voor 01-01-1953	65+9 maanden	66 jaar	3	138
na 31-12-1952 en voor 01-04-1953	65+9 maanden	66+4 maanden	7	59
na 31-03-1953 en voor 01-09-1953	66 jaar	66+4 maanden	4	99
na 31-08-1953 en voor 01-01-1954	66 jaar	66+8 maanden	8	79
na 31-12-1953 en voor 01-05-1954	66+3 maanden	66+8 maanden	5	80
na 30-04-1954 en voor 01-10-1954	66+3 maanden	67 jaar	9	101
na 30-09-1954 en voor 01-01-1955	66+6 maanden	67 jaar	6	60
na 31-12-1954 en voor 01-07-1955	66+6 maanden	*	*	123
na 30-06-1955 en voor 01-04-1956	66+9 maanden	*	*	186
na 31-03-1956 en voor 01-01-1957	67 jaar	*	*	189
na 31-12-1956	*	*	*	
Totaal aantal personen				1.497

* Afhankelijk van levensverwachting

De leden van de fractie van de SP geven aan dat de SVB het wetsvoorstel eind 2013, ruim een jaar voor het aan de Tweede Kamer werd gestuurd, uitvoerbaar achtte. Toen werd nog publicatie voor 1 januari 2015 voorzien, wat een invoeringstermijn van (minimaal) een jaar zou inhouden. Deze leden vragen of de SVB het voorstel met een invoeringstermijn van een half jaar nog steeds uitvoerbaar vindt.

In ambtelijk overleg met de SVB is door de SVB aangegeven dat de impact van het wetsvoorstel voor de uitvoering beperkt is en als het wetsvoorstel voor 1 juli 2015 door het parlement is aanvaard en gepubliceerd, er geen problemen zijn met de implementatie per 1 januari 2016. De wet zal de dag na de datum van publicatie in het Staatsblad in werking treden, zodat de SVB nog voldoende tijd heeft om hier in de communicatie naar ouderen aandacht aan te besteden bij het bevorderen van de aanvraag van de

AOW-uitkering. De SVB benadert ouderen circa zes maanden voor het bereiken van de AOW-leeftijd met informatie over het aanvragen van de AOW-uitkering.

De leden van de fractie van de SP vragen hoe pensioenuitvoerders met deze versnelde verhoging voor de ingangsdatum van aanvullende pensioenen rekening houden en of daar nog onderscheid is per fonds. Ook vragen zij of het voorstel in de aanvullende pensioensfeer mogelijk verschillend uit pakt voor mensen die nu werkzaam zijn en die geen werkverband meer hebben en of er binnen die laatste groep nog verschil is tussen mensen in een sociale zekerheidsuitkering, mensen met een prepensioenregeling of mensen die momenteel geen zelfstandige inkomsten hebben (en bijvoorbeeld op spaargeld een periode overbruggen).

Tot op heden hebben mij geen signalen bereikt dat de versnelde verhoging van de AOW-ingangsdatum bij pensioenuitvoerders leidt tot problemen. Ik teken daarbij aan dat de verhoging van de AOW-ingangsdatum op zich los staat van de ingangsdatum van het ouderdomspensioen.

Bij de regelingen die worden uitgevoerd door pensioenfondsen kunnen die data verschillen per pensioenfonds. Niet alleen omdat de standaard/reglementaire ingangsdatum ouderdomspensioen hoger of lager kan zijn dan de (opschuivende) AOW-ingangsdatum maar ook omdat het ouderdomspensioen op individueel verzoek van betrokkene eerder of later dan de AOW-ingangsdatum kan ingaan. Ik heb begrepen dat de tendens evenwel is dat bij pensioenfondsen sociale partners de AOW-ingangsdatum en de reglementaire ingangsdatum van het ouderdomspensioen gelijk willen laten lopen.

Bij de regelingen die worden uitgevoerd door verzekeraars en pensioenfondsen vindt de nieuwe opbouw van ouderdomspensioen inmiddels veelal plaats met pensioen(richt)leeftijd 67 jaar. Eerder opgebouwde aanspraken kennen veelal een pensioen(richt)leeftijd van 65 jaar. Desgewenst kunnen deelnemers het ouderdomspensioen veelal eerder of later laten ingaan. Uitstel van de pensioeningang is in verband met de fiscale wetgeving echter alleen mogelijk als wordt doorgewerkt. Voor degenen die nu een WW- of WIA-uitkering of een prepensioen hebben en binnenkort met (ouderdoms)pensioen gaan, zal de ingangsdatum doorgaans 65 jaar zijn en blijven. Individueel verzoek tot uitstel van pensioeningang naar een hogere leeftijd is niet mogelijk omdat fiscaal wordt geëist dat bij uitstel ook wordt doorgewerkt. Dat is bij hen niet het geval.

De leden van de fractie van de SP vragen hoe pensioenfondsen, belangenorganisaties van pensioenuitvoerders, sociale partners en ouderenorganisaties op onderhavig wetsvoorstel hebben gereageerd. De leden van de fractie van de CU vragen of de regering contact heeft gehad met ouderenorganisaties, vakbonden en andere stakeholders over deze versnelling en de daarbij noodzakelijke overgangsregelingen.

Naar aanleiding van het regeerakkoord en de daarin opgenomen voorstellen met betrekking tot het versneld verhogen van de AOW-leeftijd en het voornemen een overbruggingsregeling te treffen, is gesproken met de sociale partners. Naar aanleiding hiervan is in het Sociaal Akkoord van 11 april 2013 afgesproken de overbruggingsregeling te verruimen en open te stellen voor mensen met een inkomen tot 200 procent van het wettelijk minimumloon die alleenstaand zijn en tot 300 procent van het wettelijk minimumloon voor mensen die gehuwd zijn of ongehuwd samenwonen. Met de pensioenfederatie is contact geweest over uitvoeringstechnische aspecten in relatie tot het versneld verhogen van de AOW-leeftijd en de variabilisatie van de pensioenuitkeringen.

De leden van de D66-fractie horen graag of met een verhoging van de gemiddelde levensduur ook een appreciatie van de productiviteit van deze groep gepaard gaat die kan worden meegewogen in het beeld. Zowel in het voorliggende wetsvoorstel als in de Wet verhoging AOW- en pensioenrichtleeftijd besteedt het kabinet hier weinig aandacht aan, terwijl er wel bijzondere voorzieningen worden voorgesteld in wetsvoorstel 34073 (doorwerken na de AOW-gerechtigde leeftijd). Deze aanpassingen gaan nu juist uit

van de aanname dat de productiviteit niet in verhouding meer staat tot de werkgeverslasten. Gaarne een nadere uitleg.

Sinds de invoering van de AOW in de jaren vijftig zijn gepensioneerden langer blijven leven, zonder dat de AOW-leeftijd werd verhoogd. Tussen nu en 2040 zal de levensverwachting nog verder toenemen. Mensen leven langer en krijgen dus steeds langer AOW. Dit is enerzijds goed nieuws, de Nederlandse bevolking wordt steeds gezonder en leeft daardoor langer. Anderzijds moet dit financieel wel opgevangen kunnen worden: de kosten van de AOW zullen toenemen gegeven de toename van het aantal ouderen die hier recht op hebben en de stijging van de levensverwachting. Dit zet de houdbaarheid van de overheidsfinanciën, die door de economische crisis reeds onder druk staan, verder onder druk. Dit alles maakt de verhoging van de AOW-gerechtigde leeftijd noodzakelijk. Gegeven de positieve ontwikkeling dat ouderen langer in goede gezondheid verkeren, blijven ouderen ook langer inzetbaar op de arbeidsmarkt.

Bij het kabinet zijn geen onderzoeken bekend die een direct relatie aantonen tussen een toenemende levensverwachting en prestatievermogen. Het prestatievermogen lijkt voor een groot deel bepaald te worden door de gezondheidstoestand. Deze neemt bij toenemende leeftijd af met name als gevolg van chronische aandoeningen. Meer aandacht voor werken met chronische aandoeningen is daarom belangrijk. Met het toenemen van de leeftijd is er geen scherpe afname van het werkvermogen. Deze voltrekt zich maar zeer geleidelijk. Voor fysieke taken sterker dan voor mentale of sociale taken. Wel ontstaat er op latere leeftijd meer individuele variatie in gezondheid en werkvermogen dan bij personen op jongere leeftijd. Op latere leeftijd zal een deel niet meer in staat zijn de uitdaging van werk op zich te nemen. Dat is groter voor laagopgeleiden en kleiner voor hoger opgeleiden.

Anders dan deze leden veronderstellen zijn de aanpassingen die worden voorgesteld in het wetsvoorstel Werken na de AOW-gerechtigde leeftijd niet gebaseerd op de aanname dat de productiviteit van oudere werknemers (in casu AOW-gerechtigden) niet in verhouding staat tot de werkgeverslasten. Het wetsvoorstel is uitsluitend bedoeld om het werken na de AOW-gerechtigde leeftijd op basis van een arbeidsovereenkomst te faciliteren en aldus belemmeringen weg te nemen die hieraan in de weg staan, rekening houdend met het feit dat de betreffende werknemers voor hun inkomen niet zijn aangewezen op het verrichten van arbeid. Het voordeel hiervan is dat de samenleving als geheel, hierdoor langer gebruik kan maken van de ervaring en kennis van de generaties die nu aan het werk zijn, en voor de werknemers die het betreft, dat zij gemakkelijker door kunnen werken na het bereiken van de AOW-gerechtigde leeftijd, bijvoorbeeld omdat hen dat voldoening geeft, voor het onderhouden van sociale contacten, of voor het verwerven van extra inkomsten.

Voorts stellen de leden van de D66-fractie de vraag of het wenselijk zou zijn om ten tijde van een ruime vraag naar arbeidskrachten de mogelijkheid te openen om op basis van vrijwilligheid de AOW-uitkering op een later tijdstip te doen ingaan. Daarbij kan de verschuiving van de datum gecompenseerd worden door een verhoging van de AOW-uitkering. Een dergelijke flexibele regeling zou middels een algemene maatregel van bestuur kunnen worden ingesteld, zoals ook is voorgesteld in de Algemene ouderdomsverzekering uit 1956. De leden vragen hoe het kabinet aankijkt tegen het openen van deze mogelijkheid, welke arbeidsmarkteffecten kunnen optreden indien deze keuze wordt aangeboden, en of een dergelijke regeling budgetneutraal kan worden uitgevoerd

Op verzoek van de Tweede Kamer zijn de mogelijkheden tot het invoeren van een flexibel opneembare AOW onderzocht. In de brief van 16 februari 2015, naar aanleiding van de motie Klein,¹¹ is de Kamer geïnformeerd over de uitkomsten van het onderzoek. Het bieden van de mogelijkheid om de AOW later in te laten gaan biedt echter geen wezenlijke extra keuzevrijheid omdat mensen ook nu zonder uitstel van

---

¹¹ Kamerstukken II 2014/15, 32163, nr. 37

de AOW langer kunnen doorwerken. Met het wetsvoorstel werken na AOW wordt werken na de AOW-gerechtigde leeftijd verder gefaciliteerd. Van iedereen die kan participeren op de arbeidsmarkt, wordt verwacht langer door te werken. Daarom wordt beoogd de AOW-leeftijd te verhogen en te koppelen aan de levensverwachting, om zodoende de AOW ook voor toekomstige generaties betaalbaar te houden. Indien de mogelijkheid wordt geboden het AOW-pensioen later op te nemen, wordt op korte termijn een besparing op uitkeringslasten AOW gerealiseerd. Doordat een aantal mensen gebruik zal maken van de mogelijkheid van het uitstellen van het AOW-pensioen krijgen deze mensen later AOW uitgekeerd, waardoor op korte termijn een besparing ontstaat. Daar staat tegenover dat de AOW-uitkering van deze mensen verhoogd wordt met een actuariel neutraal percentage waardoor zij later een hogere uitkering krijgen. In latere jaren stijgen de AOW-uitgaven hierdoor. In feite vindt dus een kasschuif plaats waarmee AOW-uitgaven worden uitgesteld.

Structureel zullen de lasten voor de overheid stijgen wanneer mensen hun AOW-pensioen mogen uitstellen. Dit wordt veroorzaakt door selectie-effecten: voor iemand met een langere levensverwachting dan gemiddeld is het voordelig het AOW-pensioen uit te stellen en doordat meer vermogende pensioengerechtigden bij 'flex naar achter' belastingvrij kunnen sparen bij de overheid. Bovendien nemen de uitvoeringskosten en administratieve lasten toe doordat 'flex naar achter' tot een complexere uitvoering van de AOW leidt.

De leden van de D66-fractie constateren dat de AOW-leeftijd binnen dit wetsvoorstel al vanaf 2016 versneld wordt verhoogd en vragen op welke manier het kabinet de communicatie over dit wetsvoorstel gaat inrichten en vanaf welk moment.

Het voornemen is om de wet eind juni 2015 vast te stellen en te publiceren in het Staatsblad. De wet zal de dag na de datum van publicatie in het Staatsblad in werking treden, zodat de SVB nog voldoende tijd heeft om hier in de communicatie naar ouderen aandacht aan te besteden bij het bevorderen van de aanvraag van de AOW-uitkering. De SVB benadert ouderen circa zes maanden voor het bereiken van de AOW-leeftijd met informatie over het aanvragen van de AOW-uitkering. Ook zal op de websites van de SVB en de Rijksoverheid hieraan aandacht worden besteed. Daarnaast zal er in landelijke en regionale dagbladen, in het SVB magazine en in radiospots aandacht worden besteed aan de versnelde verhoging van de AOW-leeftijd. Voorts kunnen ouderen op de websites van de SVB en van de Rijksoverheid met een rekentool op basis van hun geboortedatum berekenen wat de voor hen geldende AOW-leeftijd zal worden. Ook bij toekomstige aanpassingen van de AOW-leeftijd op basis van de levensverwachting, zal de rekentool op de website van de SVB uitsluitend bieden. Het pensioenregister presenteert nu al de nieuwe AOW-leeftijd naar de toekomst toe. Ook toekomstige wijzigingen zullen hierin te zien zijn.

De leden van de GroenLinks-fractie vragen of het juist is dat de versnelde verhoging van de AOW-leeftijd vooral overheidsbesparingen oplevert wanneer de betreffende ouderen werken, en dus langer door moeten werken en dat daarom de arbeidsparticipatie van ouderen in grote mate bepalend is voor het behalen van de berekende besparingen? In dat verband vernemen de leden van de GroenLinks fractie graag welke ramingen van de arbeidsparticipatie van ouderen ten grondslag liggen aan de geraamde besparingen, en in hoeverre deze ramingen aangepast moeten worden op grond van de meest recente cijfers over de (langdurige) werkloosheid onder ouderen.

Het grootste deel van de besparingen van onderhavig wetsvoorstel wordt gerealiseerd doordat het aantal AOW-uitkeringen daalt. Arbeidsparticipatie van ouderen heeft slechts beperkte invloed op de geraamde besparingen. De meeste ouderen zullen doorwerken tot aan de verhoogde AOW-leeftijd. Een klein deel van de ouderen zal langer in een andere uitkeringssituatie, zoals bijvoorbeeld werkloosheid of arbeidsongeschiktheid, zitten. Deze weglek is onderdeel van de geraamde besparingen in het wetsvoorstel. Deze ramingen geven nog steeds een goed beeld van de weglek.

In de Memorie van Toelichting is een overzicht opgenomen van de verwachte besparingen en de extra uitgaven ten gevolge van het wetsvoorstel voor de jaren 2016 tot en met 2019. Bij de behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer is onder meer de motie Klaver aangenomen over de verlenging van de overbruggingsregeling. De leden van de GroenLinks fractie ontvangen graag een bijgewerkt overzicht van de bezuinigingen en extra uitgaven waarin deze uitbreiding van de overbruggingsregeling is verwerkt.

Tabel 2 in de memorie van toelichting blijft ongewijzigd. De budgettaire effecten OBR van de verlenging en uitbreiding van de OBR als gevolg van de moties Klaver¹² en Heerma¹³ maken onderdeel uit van de ministeriële regeling waarmee de uitbreiding van de OBR wordt geregeld. Tabel 3 laat deze effecten zien.

Tabel 3:

x € 1 mln	2016	2017	2018	2019	Struc.
Uitbreiding OBR	0,4	0,7	0,9	4	0

De leden van de CU-fractie vragen of de regering naast elkaar kan zetten hoe de opbrengst van het onderhavige wetsvoorstel zich van jaar tot jaar verhoudt tot de opbrengst van de verhoging zonder de hier geregelde versnelling.

In onderstaande tabel is de besparing op uitgaven van de Wet verhoging AOW- en pensioenrichtleeftijd en de besparing van het wetsvoorstel versnelde verhoging AOW-leeftijd weergegeven.

Tabel 4:

Besparing op uitgaven (* 1 mln)	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Struc
Wet verhoging AOW- en pensioenrichtleeftijd	-95	-175	-205	-460	-660	-930	-1.280	-6.600*
Versnelde verhoging AOW-leeftijd	0	0	0	-71	-165	-288	-397	0

* 1,1% BBP

De afgelopen jaren hebben werkenden een, zij het meestal beperkte, loonstijging gehad. Voor het komend jaar bestaan er plannen om de werkenden via het belastingsysteem er extra op vooruit te laten gaan. Hoe verhouden deze ideeën uit solidariteitsoogpunt zich tot het versneld verhogen van de AOW-leeftijd waardoor vele oudere mensen onvoldoende voorbereid in een zogeheten AOW-gat terecht komen?

Door de economische crisis is de toestand van de overheidsfinanciën verslechterd. Door de vergrijzing neemt het aantal AOW-gerechtigden fors toe en de oplopende werkloosheid heeft geleid tot een toename van het aantal werkloosheids- en bijstandsuitkeringen. Bij haar aantreden zag de regering zich genoodzaakt om structurele hervormingen die onze economie versterken sneller door te voeren en maatregelen te treffen om de schatkist op orde te brengen. In het regeerakkoord 'Bruggen slaan' heeft het kabinet de afweging gemaakt tussen de urgentie van de budgettaire problematiek en de rechtsgevolgen voor mensen die vlak voor hun pensioen staan. De budgettaire problematiek is echter zo omvangrijk en acuut dat ook van deze groep een bijdrage verwacht mag worden.

De regering heeft op 16 september 2014 de Tweede Kamer geïnformeerd over de ambities die het kabinet heeft ten aanzien van de herziening van het belastingstelsel.¹⁴ Uiteraard zal bij deze herziening van het belastingsysteem ook aandacht zijn voor de koopkrachteffecten voor de verschillende groepen, waaronder ouderen.

¹² Kamerstukken II 2014/15, 34 083, nr. 14.

¹³ Kamerstukken II 2014/15, 34 083, nr. 13.

¹⁴ Kamerstukken II 2014/15, 32 140, nr. 5.

De leden van de fractie van 50PLUS vragen of nu de economie groeit en de vooruitzichten verbeteren dit niet des te meer klemmt omdat de mensen die in een AOW-gat vallen ook nog eens langer AOW-premie moeten betalen. Deze leden vragen of het kabinet bereid is om in deze schrijnende gevallen dispensatie te verlenen.

De regering is niet bereid dispensatie te verlenen. Bij de verhoging van de AOW-leeftijd verschuift ook de opbouwperiode waarin men verzekerd kan zijn voor de AOW. De verzekerde periode wordt achteraf vastgesteld. De opbouwperiode was tot 2013 tussen het 15de en 65ste jaar en verschuift stapsgewijs met de verhoging van de AOW-leeftijd naar de periode tussen het 16de en 66ste jaar in 2018 en naar de periode tussen het 17de en 67ste jaar in 2021. Of iemand premie volksverzekeringen (waaronder voor de AOW) betaalt, hangt af van de vraag of iemand in Nederland woont en inkomen uit werk en woning heeft. Daarnaast kan het ook gaan om iemand die niet in Nederland woont maar wel in Nederland in dienstbetrekking werkt. Iemand heeft inkomen uit werk en woning als hij bijvoorbeeld in loondienst werkt, een uitkering ontvangt, ondernemer is, freelance werk doet en/of een eigen woning heeft. Het is logisch dat met het verschuiven van de opbouwperiode voor de verzekering van de AOW ook de premieplicht voor de AOW mee verschuift als er sprake is van inkomen uit werk en woning.

De leden van de 50PLUS-fractie vragen of het juist is dat werknemers geboren voor juni 1954 een latere AOW krijgen waarvan de termijn kan oplopen tot 9 maanden en hoe verhoudt zich tot het feit dat er eerder sprake was van een maximale verhoging van 6 maanden.

De AOW-leeftijd wordt per kalenderjaar vastgesteld. Op het moment dat een persoon de geldende AOW-leeftijd in dat kalenderjaar bereikt, ontstaat recht op een AOW-uitkering. Dit heeft tot gevolg dat niet iedereen die in hetzelfde jaar geboren is ook eenzelfde AOW-leeftijd heeft. Afhankelijk de maand waarin iemand is geboren, wordt bepaald of hij in dat jaar de dan geldende AOW-leeftijd bereikt. Het tempo waarmee de AOW-leeftijd als gevolg van dit wetsvoorstel bij verschillende cohorten oploopt, hangt dus samen met de vraag of dit cohort door de versnelde verhoging en de eerdere verhogingen de jaargrens overschrijdt en in een volgend kalenderjaar de AOW-leeftijd bereikt. Dat de AOW-leeftijd versneld wordt verhoogd, heeft derhalve voor sommige mensen meer effect dan voor anderen. Mensen die geboren zijn na 30 september 1950 en voor 1 januari 1957 krijgen te maken met de versnelling van de AOW-leeftijd die kan oplopen tot negen maanden. Feitelijk zijn dit mensen die onder het vorige wetsvoorstel ongemoeid bleven omdat ze door de verhoging van de AOW-leeftijd net niet over de jaargrens heen gingen en in een ander jaar AOW-gerechtigd werden. De regering begrijpt dat dit voor sommige mensen een teleurstelling kan zijn omdat zij zich hebben ingesteld om te stoppen met werken op de nu geldende AOW-leeftijd. Overigens kunnen zij nog steeds eerder stoppen met werken door hun pensioen naar voren te halen. Zij krijgen dan wel levenslang een lager pensioen.

De fractie van 50plus geeft aan dat in het verleden met name door de vakbeweging maar ook door sommige partijen w.o. de PvdA is gesteld dat er uitzonderingen gemaakt zouden moeten worden voor mensen met een zogeheten zwaar beroep en vraagt wat de regering hiervan vindt.

Op 5 juni 2009 is door het toenmalige kabinet de AOW-notitie aan het parlement gezonden over de verhoging van de AOW-leeftijd.¹⁵ In deze notitie is ook uitvoerig ingegaan op de vragen rondom zware beroepen in relatie tot de verhoging van de AOW-leeftijd. Een belangrijke conclusie uit deze notitie is dat zware arbeid in de loop van de jaren van karakter is veranderd als gevolg van mechanisering, technische verbeteringen en een voortgaande verbetering van arbeidsomstandigheden. In het algemeen en bij zware beroepen in het bijzonder moet voorkomen worden dat werknemers zodanig zware arbeid

---

¹⁵ Kamerstukken II 2008/09, 31700 XV, nr. 66

verrichten dat zij voortijdig versleten raken of zij eerder met pensioen moeten gaan. De primaire verantwoordelijkheid om te voorkomen dat bepaalde arbeid er toe leidt dat werknemers voortijdig fysiek versleten raken, rust bij werkgevers en werknemers in een bedrijf en bij sociale partners in een bedrijfstak. Zij kunnen door de organisatie van de arbeid en het personeelsbeleid uitval voorkomen. Daarnaast is in deze notitie geconcludeerd dat het niet mogelijk is een juridisch sluitende regeling voor een dergelijke doelgroep op te stellen, omdat er geen algemeen objectief criterium mogelijk is waarmee zware beroepen geduid kunnen worden.

De leden van de 50PLUS-fractie vragen of het kabinet bereid is over dit wetsvoorstel een referendum te houden.

De regering antwoordt hierop dat over dit wetsvoorstel geen referendum zal worden gehouden. De huidige Nederlandse staatkundige wet- en regelgeving voorziet niet in de mogelijkheid om een referendum te houden. Van 2001 tot 2005 bestond op grond van de Tijdelijke referendumwet wel de mogelijkheid om een zogenaamd raadgevend correctief referendum te houden. Deze wet is per 1 januari 2005 ingetrokken. Op 1 juli 2015 zal de Wet raadgevend referendum in werking treden. Als burgers het niet eens zijn met een al aangenomen wet dan kunnen zij vanaf die datum vragen die wet voor te leggen aan de Nederlandse bevolking in een referendum. De referendumwet is van toepassing op alle referendabele wetten die op of na 1 juli 2015 door de Koning zullen worden bekrachtigd. Voor het onderhavige wetsvoorstel wordt in verband met de te realiseren overgangperiode van ca. een half jaar, een planning gehanteerd die voorziet in aanneming door Uw Kamer en bekrachtiging door de Koning voor die datum, zodat de Wet raadgevend referendum niet van toepassing is.

De Staatssecretaris van Sociale Zaken
en Werkgelegenheid,

J. Klijnsma

